

Sur le roman vietnamien "Kim Vân Kiều" / Về truyện Kiều

Suite aux projections récentes dans les salles françaises du film "L'INSTRUMENTISTE DANS LA CITADELLE DE THANG LONG"¹ dont le scénario s'est inspiré d'un poème de Nguyen Du (Tô Nhi), il est intéressant de revoir le parcours de ce grand poète et ses oeuvres.

Au Vietnam, le long roman en poème "Kim Vân Kieu"³ de Nguyen Du a pu intégrer deux aspects particuliers: la culture traditionnelle vietnamienne² et la littérature chinoise. Le caractère érudit de l'œuvre raffole les intellectuels de tout niveau et la beauté de sa poésie imprègne l'âme des mères de famille qui la citent pour endormir leur bébé.

En général, il n'y a pas de pure culture littéraire nationale. Les auteurs s'inspirent parfois d'une œuvre étrangère pour en faire une œuvre "locale". Par exemple, la pièce de théâtre "Le Cid" très célèbre (de Pierre Corneille 1636) provient d'une pièce espagnole.

Chaque fois qu'ils examinent une œuvre de caractère international, les écrivains cherchent le caractère symbolique propre à tel ou tel pays. Ainsi - l'Italie a la comédie divine de Dante, - l'Angleterre: Shakespeare, l'Espagne : Cervantes, avec Don Quichotte - l'Allemagne a Goethe, la France hésite entre plusieurs livres mais aucun n'est classé «numéro un», - le Vietnam a voté pour l'œuvre "Kim Vân Kiều".

Tiếp theo các buổi chiếu gần đây tại các rạp Pháp, phim "Long thành cầm giả ca"¹ mà kịch bản được dựa từ một bài thơ của Nguyễn Du (Tố Như), các trang trong bài này có mục đích tìm hiểu thêm tiểu sử và các tác phẩm khác của nhà văn hào này.

Ở Việt Nam, truyện Kiều³ của Nguyễn Du có khả năng tổng hợp được hai đặc tính: văn hóa truyền thống dân tộc tiếp biến văn hóa Trung Quốc, để trở thành văn hóa Việt. Truyện Kiều với các dòng uyên bác, được mọi tầng lớp trí thức ưa chuộng, lại thêm tâm tư dân dã, được các bà các mẹ hát, ru con ngủ.

Nói chung, không có nền văn hóa nào thuần túy quốc gia. Về văn học, một vài tác phẩm được dựa vào tác phẩm ngoại quốc và cải biến nó để trở thành văn hóa bản địa. Ví dụ như Pháp có vở kịch "Le Cid" rất nổi tiếng (của Pierre Corneille, 1636) cũng xuất phát từ một tác phẩm gốc Tây Ban Nha.

Mỗi lần trao đổi trong khuôn khổ quốc tế, các nhà văn thường xét một vài tác phẩm của mỗi nước xem có gì đặc biệt điển hình cho tinh thần một dân tộc không. Nước Ý thì có "Thần khúc" của Dante, Anh thì có Shakespeare, Tây Ban Nha có Cervantes với truyện Don Quichotte, Đức có Goethe, Pháp thì có nhiều tác phẩm nổi tiếng nhưng không có cái nào được coi là "số một", Việt Nam thì có truyện Kiều rất phổ biến trong dân gian.

¹ **L'INSTRUMENTISTE DANS LA CITADELLE DE THANG LONG**
Le poète et la chanteuse de Thang Long / "Long thành cầm giả ca"

² **Civilisation Đông Sơn - Văn hóa Đông Sơn**

http://fr.wikipedia.org/wiki/Culture_Dong_Son

http://vi.wikipedia.org/wiki/V%C4%83n_h%C3%B3a_%C4%90%C3%B4ng_S%C6%A1n

³ "Kim Vân Kieu" - roman traduit en plusieurs langues: 13 versions en français, 10 en chinois, et une dizaine en d'autres langues (anglais, allemande, polonais, russe, hongrois, tchèque, roumain, coréen, etc.)

http://nguyendu.vn/nd.nsf/chi-tiet-tin-tuc-sukien/truyen_kieu_da_duoc_dich_ra_bao_nhiều_ngon_ngu_khac_nhau_tren_the_gioi.html

L'Année France-Vietnam 2013-2014

Organisée à l'occasion du quarantième anniversaire de l'établissement des relations diplomatiques entre nos deux pays, l'Année France-Vietnam débutera par la France au Vietnam au deuxième semestre 2013, et se poursuivra avec le Vietnam en France, au premier semestre 2014.

Cette Année sera marquée par un large éventail d'événements, dans tous les domaines : la culture, l'éducation, la coopération en matière d'enseignement supérieur et de recherche, le tourisme, le sport, les industries culturelles et créatives, plus particulièrement l'architecture, la mode et le design, et, de manière plus générale, l'ensemble des échanges économiques entre la France et le Vietnam.

<http://www.ambafrance-vn.org/L-Annee-France-Vietnam>

Film " L'INSTRUMENTISTE DANS LA CITADELLE DE THANG LONG "

"Le poète et la chanteuse de Thang Long" / "Long thành cầm giã ca"

http://en.wikipedia.org/wiki/The_Song_About_a_Musician_in_Thang_Long_Citadel

- L'INSTRUMENTISTE DANS LA CITADELLE DE THANG LONG de Dao Ba Son (120mn)

Récompenses en 2010 : les Cerfs-volants d'or : du meilleur long métrage, meilleur scénario et meilleur mise en scène - *Un très beau film d'époque, inspiré du poème éponyme du célèbre poète Nguyen Du, racontant sa rencontre et son amour pour une jeune chanteuse, sur fond, à la fin du 18ème siècle, de rivalités politiques pour la conquête du pouvoir et de guerre civile.*

Long Thanh Cam gia Ca est un film vietnamien 2010 réécrit du poème de Nguyen Du "Long Thanh Cam gia Ca" pour le millénaire anniversaire de Hanoi .

Un très beau film d'époque, inspiré du pème éponyme du célèbre poète Nguyen Du, racontant sa rencontre et son amour pour une jeune chanteuse, sur fond, à la fin du 18ème siècle, de rivalités politiques et de guerre civile pour la conquête du pouvoir. - **lien:**

Trinh-Nguyên phân tranh - 17e S - Partition du VN
http://www.blogg.org/blog-92542-billet-vietnam_nha_nguyen-1362259.html

Nguyễn Du, le mandarin poète

<http://www.notesdumontroyal.com/note/4>

http://fr.wikipedia.org/wiki/Nguy%E1%BB%85n_Du

Nguyễn Du (阮攸, 1766-1820, pseudonymes **Tố Như** et **Thanh Hiên**) est un poète vietnamien célèbre et apprécié qui écrivit en chữ nôm, l'ancienne écriture du Viêt Nam. Il est surtout connu pour son poème d'amour le Kim Vân Kiêu (金雲翹, en chu nom), adaptation d'une épopée chinoise, *Chants douloureux d'une malheureuse destinée*.

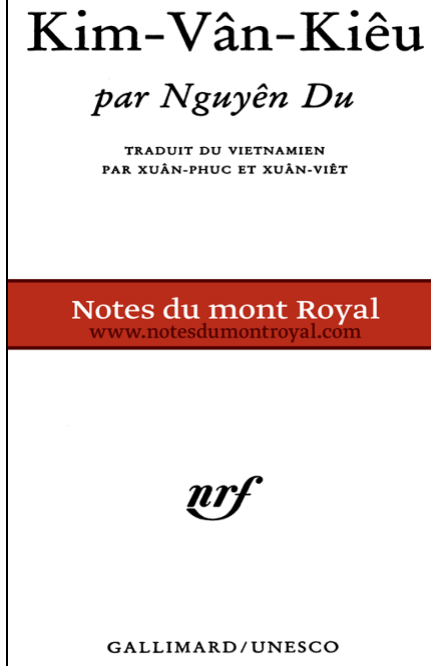
Nguyen Du naît en 1766 dans le nord de l'actuel Viêt Nam au village de Tiên Điền, dans le district du Nghi Xuân et la province de Nghệ Tĩnh. Son père, Nguyễn Nghiễm (Nguyễn Nghiễm avait vingt-et-un enfants et Nguyễn Du est le septième), est un mandarin, ex-premier ministre sous la dynastie Lê et sa mère, Trần Thị Tần, est la troisième femme de Nguyễn Nghiễm. Il perd son père lorsqu'il a 10 ans et sa mère trois ans plus tard.

Il vit presque toute son adolescence chez son frère Nguyễn Khản, et plus tard chez son beau-frère Đoàn Nguyễn Tuấn. En 1802, il obtient un poste militaire sous la dynastie Nguyen qu'il rallie à contre-cœur¹ et il est promu ambassadeur en Chine en 1813.

en vietnamien :

http://vi.wikipedia.org/wiki/Nguy%E1%BB%85n_Du

<http://fr.vietnamplus.vn/Home/Le-poete-Nguyen-Du-honore-par-IUNESCO/201311/36752.vnplus>

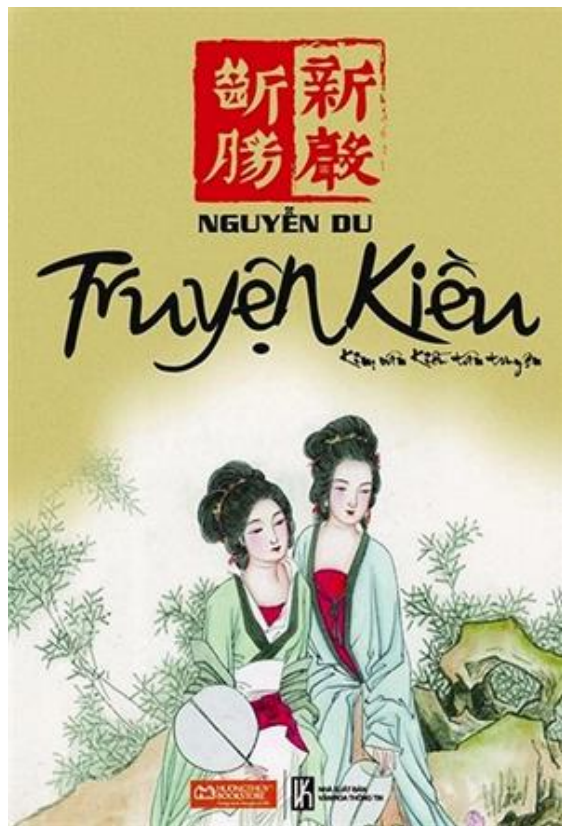

Il s'agit d'une traduction du « Kim-Vân-Kiêu » (XIXe siècle), poème de plus de trois mille vers qui montrent l'âme vietnamienne dans toute sa sensibilité, sa pureté, son abnégation, et qui comptent parmi les plus remarquables du monde.

« Il faut suspendre son souffle, il faut marcher avec précaution pour être en mesure de saisir leur beauté, tellement ils sont gracieux, jolis, grandioses, splendides », dit un critique.

Leur auteur, Nguyễn Du, laissa la réputation d'un homme mélancolique et taciturne. Mandarin malgré lui, il remplissait les devoirs de sa charge aussi bien ou même mieux que les autres, mais il resta, au fond, étranger aux ambitions. Son grand désir fut de se retirer dans la solitude de son village ; son grand bonheur fut de cacher ses talents .

.....

Lors de sa 37e Assemblée générale tenue du 5 au 20 novembre 2013 à Paris, l'Organisation des Nations unies pour l'éducation, la science et la culture (UNESCO) a adopté une résolution visant à honorer l'éminent poète vietnamien Nguyễn Du.

Nguyễn Du (1765-1820) sera honoré par l'UNESCO, aux côtés d'autres personnalités éminentes de dimension universelle ou régionale, durant l'exercice biennal 2014-2015. «Il s'agit d'un grand honneur pour le Vietnam», a affirmé Nguyễn Thanh Sơn, vice-ministre des Affaires étrangères, responsable de l'UNESCO pour le Vietnam, en marge de la conférence à Paris. Le diplomate a ajouté que l'UNESCO a apprécié hautement le dossier sur Nguyễn Du qui a mis en exergue les influences de ce poète.

Selon les critères de cette organisation onusienne, chaque célébrité figurant dans la liste doit avoir de grandes

contributions dans les domaines de la culture, de l'éducation, des sciences sociales et humaines. L'UNESCO a exigé que l'anniversaire doit être un cinquantenaire, un centenaire, ou multiples. Or, l'exercice biennal 2014-2015 coïncide avec le 250e anniversaire de la naissance de Nguyễn Du.

Un homme de dimension universelle

Nguyễn Du est l'auteur du Truyện Kiều ou Kim Vân Kiều (L'histoire de Kiều). Il s'agit d'un poème écrit au début du XIXe siècle et considéré comme l'œuvre littéraire vietnamienne la plus importante jamais écrite. Appréciant Nguyễn Du et son œuvre, l'UNESCO a approuvé les évaluations du dossier qui affirment qu'en plus d'être un grand poète, Nguyễn Du était aussi une personnalité éminemment fière de sa nation et animé d'une passion ardente pour sa langue maternelle. Il s'est affranchi de la barrière de la langue chinoise qui s'est imposée des milliers d'années au Vietnam pour écrire le Truyện Kiều en nôm (idéogrammes vietnamiens). Nguyễn Du a été le premier à utiliser le vietnamien comme langue littéraire officielle du pays. Son effort peut être comparé à celui des savants européens qui, naguère, ont surmonté la barrière du latin pour écrire leurs œuvres dans leur langue maternelle.

L'histoire de Kiều passionnent les lecteurs

Le Truyện Kiều, écrit en nôm, est composé de 3.254 vers qui adopte la métrique lục bát (six et huit pieds intercalés en langue nationale). Dévoilant les arcanes de la société féodale ancienne, notamment le sort des femmes, l'ouvrage a passionné des générations de lecteurs. Le personnage principal est Vương Thúy Kiều, une fille belle et talentueuse qui se sacrifie pour sauver sa famille. Au fil des ans, le Truyện Kiều a eu une grande influence sur tous les aspects de la vie culturelle et sociale, et a pénétré les sentiments les plus intimes du peuple vietnamien. Par son large influence de cette œuvre, sont nés des chants Kiều, des spectacles de Kiều. Il existe même des diseurs de bonne aventure qui utilisent le Truyện Kiều comme boule de cristal !

Selon le dossier du Vietnam présenté à l'UNESCO, le Truyện Kiều de Nguyễn Du est très populaire au Vietnam et fait l'objet d'études de nombreuses générations depuis ces cinq dernières décennies.

<https://www.google.fr/search?q=extrait+po%C3%A8me+nguyen+du&oq=extrait+po%C3%A8me+nguyen+du&aqs=chrome.0.69i59.13820j0j1&sourceid=chrome&ie=UTF-8>

*Buồn trông cửa bể chiều hôm
Thuyền ai thấp thoáng cánh buồm xa xa
Buồn trông ngọn nước mới sa
Hoa trôi man mác biết là về đâu
Buồn trông nội cỏ rầu rầu
Chân mây mặt đất một màu xanh xanh
Buồn trông gió cuốn mặt đàn
Âm ảm tiếng sóng kêu quanh ghế ngồi*

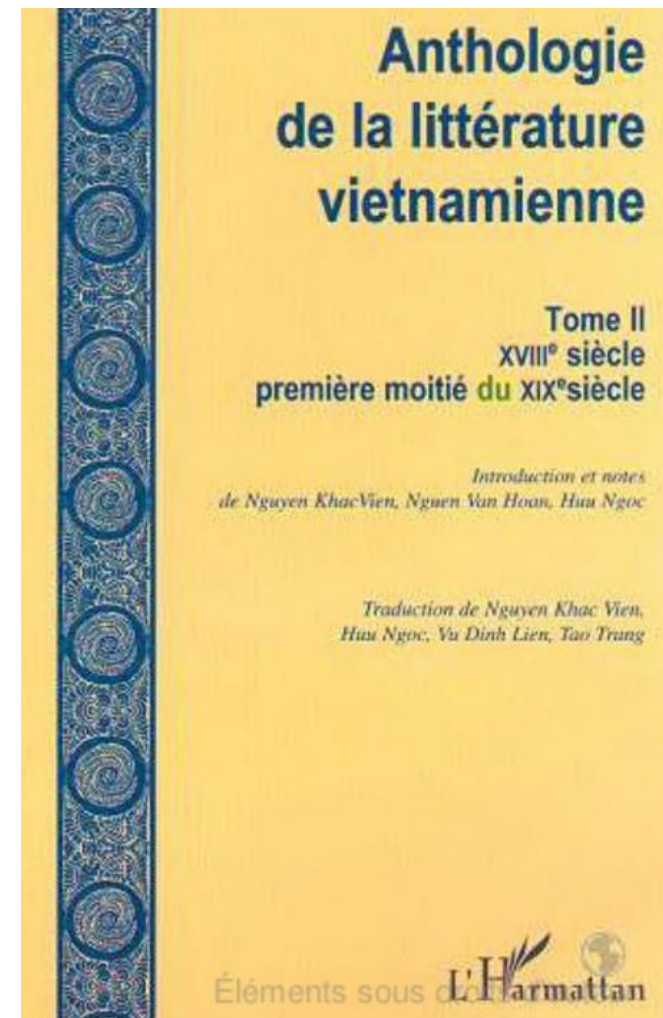
[Tristement, elle regardait l'estuaire à l'approche du crépuscule : quelle était cette barque dont la voile apparaissait et disparaissait dans le lointain ? Tristement, elle regardait le fleuve se déverser dans la mer : ces fleurs qui flottaient éparses à la dérive, où pourraient-elle bien échouer ? Tristement, elle regardait la prairie où l'herbe se fanait : terre et ciel à l'horizon se confondaient dans une même teinte bleuâtre. Tristement, elle regardait le vent tourbillonner dans la baie : le tumulte des vagues venait l'assaillir autour de son siège (9)]

Nguyễn Du n'est-il pas – de par ces vers d'un romantisme très lamartinien

* **Anthologie de la littérature vietnamienne: XVIIIe siècle**

http://books.google.fr/books?id=1VISXivyIzwC&pg=PA185&lpg=PA185&dq=extrait+po%C3%A8me+nguyen+du&source=bl&ots=xQ9ukfdD8-&sig=ZtIsKOeFxfjDKPifeYgMt76_dAUU&hl=fr&sa=X&ei=FZSaU6fFI6qo0QWS3oCADA&ved=0CE0Q6AEwCA#v=onepage&q=extrait%20po%C3%A8me%20nguyen%20du&f=false

pages 178 et suivantes :

Autres noms et pseudonymes : Tô Nhu, Thanh Hiên, Hồng Sơn Liệp Hồ, Nam Hai, Dieu Dô.

*Avec son œuvre maîtresse, le Kieu, **Nguyen** Du¹ s'est imposé comme le plus grand poète de la littérature vietnamienne de tous les temps.*

*Il est né au village de Tien Dien, district de Nghi Xuan (province de Ha Tinh), dans une famille de lettrés et de mandarins illustres. Reçu à 19 ans au concours provincial, il sert comme mandarin militaire sous Le Canh Hung. Après la chute des Lê, il refuse de servir les Tay Son. Il se mêle à plusieurs conspirations avortées et est détenu pendant un certain temps. Il vit alors au Nord **du** pays et dans son village natal : période particulièrement féconde où le talent et la sensibilité **du** poète mûrissent au contact des souffrances **du** peuple.*

*Après l'éclipse des Tay Son, il accepte de mauvaise grâce d'assumer des fonctions sous Gia Long, fondateur de la dynastie des **Nguyen**. Il reste toujours fidèle de cœur aux Lê, dynastie légitime selon l'éthique confucéenne.*

Il est nommé Vice-ministre de la Droite au Ministère des Rites (Le Bo huu tham tri). En 1813, il est envoyé en ambassade en Chine. En 1820, il est mort avant de partir pour une autre mission en Chine.

Son œuvre en nôm comprend le Kieu², roman de 3254 vers qui est une adaptation ou plutôt une recréa-

Film " L'INSTRUMENTISTE DANS LA CITADELLE DE THANG LONG "

"Le mandarin poète et la chanteuse de Thang Long" - "Long thành cầm giả ca"

youtube - phim

<https://www.youtube.com/watch?v=e1DBjTO6TmQ>

Long thành cầm giả ca - Phim Việt Nam ...

12 04 2013 - **Diễn viên:** Quách Ngọc Ngoan, Nhật Kim Anh ... Long - Hà Nội, **Long thành cầm giả ca** của đạo diễn **Đào Bá Sơn**

[http://vi.wikipedia.org/wiki/Long_th%C3%A0nh_c%C3%A0nh_c%E1%BA%A7m_gi%E1%BA%A3_ca_\(phim\)](http://vi.wikipedia.org/wiki/Long_th%C3%A0nh_c%C3%A0nh_c%E1%BA%A7m_gi%E1%BA%A3_ca_(phim))

Long thành cầm giả ca (phim)

Bách khoa toàn thư mở Wikipedia

Về bài thơ cùng tên của thi hào Nguyễn Du, xem Long thành cầm giả ca.

Long thành cầm giả ca là một trong những bộ phim nhựa được xây dựng nhân sự kiện kỷ niệm đại lễ 1000 năm Thăng Long - Hà Nội. Bộ phim dựa theo ý tưởng của bài thơ "Long thành cầm giả ca" của thi hào Nguyễn Du. Kịch bản phim của Văn Lê được trao giải nhất trong cuộc thi viết về một nghìn năm Thăng Long. Đạo diễn là Đào Bá Sơn. Các diễn viên chính là Quách Ngọc Ngoan (vai Tố Như - Nguyễn Du) và Nhật Kim Anh (vai Cầm).^[1] Ngoài ra, còn có các diễn viên nổi tiếng khác tham gia như Trần Lực, Bùi Bài Bình.^[2]

Phim do Hãng Phim Trẻ sản xuất bằng kinh phí từ ngân sách nhà nước với dự toán 7 tỷ đồng.^[1]

Long thành cầm giả ca được chọn làm phim chiếu trong lễ khai mạc Những ngày phim Việt Nam kỷ niệm 1.000 năm Thăng Long - Hà Nội.^[2]

Long thành cầm giả ca

Đạo diễn	Đào Bá Sơn
Sản xuất	Hãng phim Trẻ
Kịch bản	Văn Lê
Dựa trên	"Long thành cầm giả ca" của Nguyễn Du
Diễn viên	Quách Ngọc Ngoan Nhật Kim Anh
Quốc gia	Việt Nam
Ngôn ngữ	Tiếng Việt

Long thành cầm giã ca – Phim lịch sử Việt Nam làm tại Việt Nam

Thứ sáu, 14 Tháng 12 2012 13:04 (GMT+7)

(TGĐA) - Kịch bản *Long thành cầm giã ca* được nhà biên kịch Văn Lê chuyển thể từ bài thơ chữ Hán cùng tên của đại thi hào Nguyễn Du. Để tỏ thái độ tôn trọng thi hào và trung thực với lịch sử, chúng tôi đề nguyên tên *Long thành cầm giã ca* nhưng ở dưới với dòng chữ dịch nghĩa “Bài ca người gảy đàn thành Thăng Long”.

Đạo diễn Đào Bá Sơn và diễn viên Quách Ngọc Ngoan tại trường quay *Long thành cầm giã ca*

. Chúng tôi ra Bắc chọn cảnh nhiều lần. Có nhiều đêm không thể chợp mắt được với bao suy nghĩ trong lòng.... Vẫn biết rằng “đụng” đến thi hào Nguyễn Du là đụng đến cái hồn văn nghệ của dân tộc. Bởi vì ông là một thi sĩ, một đại thi hào của dân tộc. Một danh nhân văn hoá đã được thế giới công nhận. Ông không phải là một nhà chính trị.

Ông không đến được với nhà Tây Sơn vì tư tưởng trung quân vẫn còn day dứt nơi ông. Ba đời ăn lộc nhà Lê, anh trai ông là Nguyễn Quýnh, khởi nghĩa chống lại Tây Sơn bị bắt, không chịu đầu hàng và bị giết. Quân

Tây Sơn đốt làng Tiên Điền.... Và đó chính là một trong những lý do ông không đến được với nhà Tây Sơn. Việc lý giải này là thái độ tôn trọng và trung thực với lịch sử của chúng tôi.

Long thành cầm giã ca là một câu chuyện buồn, đẹp và cảm động mang tính tự sự của đại thi hào với một danh cầm đất Thăng Long trong một xã hội đầy biến động và bi thương. Vua Lê – Chúa Trịnh và sự lộng hành của kiêu binh. Nhà Lê mất - quân Thanh xâm lược nước ta - nhà Tây Sơn đánh đuổi quân Thanh....rồi nhà Nguyễn thay nhà Tây Sơn.....!

Dưới con mắt của ông, mọi triều đại đã đi vào quá khứ. Chỉ còn lại người đàn bà gảy đàn thành Thăng Long và tiếng đàn của nàng. Nàng đã từng rực rỡ sắc màu qua các triều đại mà ông đã chứng kiến.... Giờ đây gặp lại, nhan sắc đã tàn phai tiêu tụy, chỉ còn lại tiếng đàn vẫn như xưa.

TL liên quan:

Trình-Nguyên phân tranh - 17e S - Partition du VN
http://www.blogg.org/blog-92542-billet-viet_nam_nha_nguyen-1362259.html

Lien :

Mois des films lauréats du Prix « Cerf-volant » en France

<http://www.parlervietnam.com/2014/05/mois-des-films-laureats-du-prix-cerf-volant-en-france/>

http://tim.vietbao.vn/%C4%90%C3%A0o_B%C3%A1_S%C6%A1n/

<http://60s.com.vn/vi/2258360/05082009.aspx>

*** Toàn tập Truyện Kiều- Nguyễn Du**

<http://diendan.zing.vn/showthread.php/2756173-Toan-tap-Truyen-Kieu-Nguyen-Du.html>

*** Truyện Kiều – Song ngữ**

<http://osshcmup.wordpress.com/2012/09/09/truyen-kieu-song-ngu-tu-dien-va-dien-tich/>

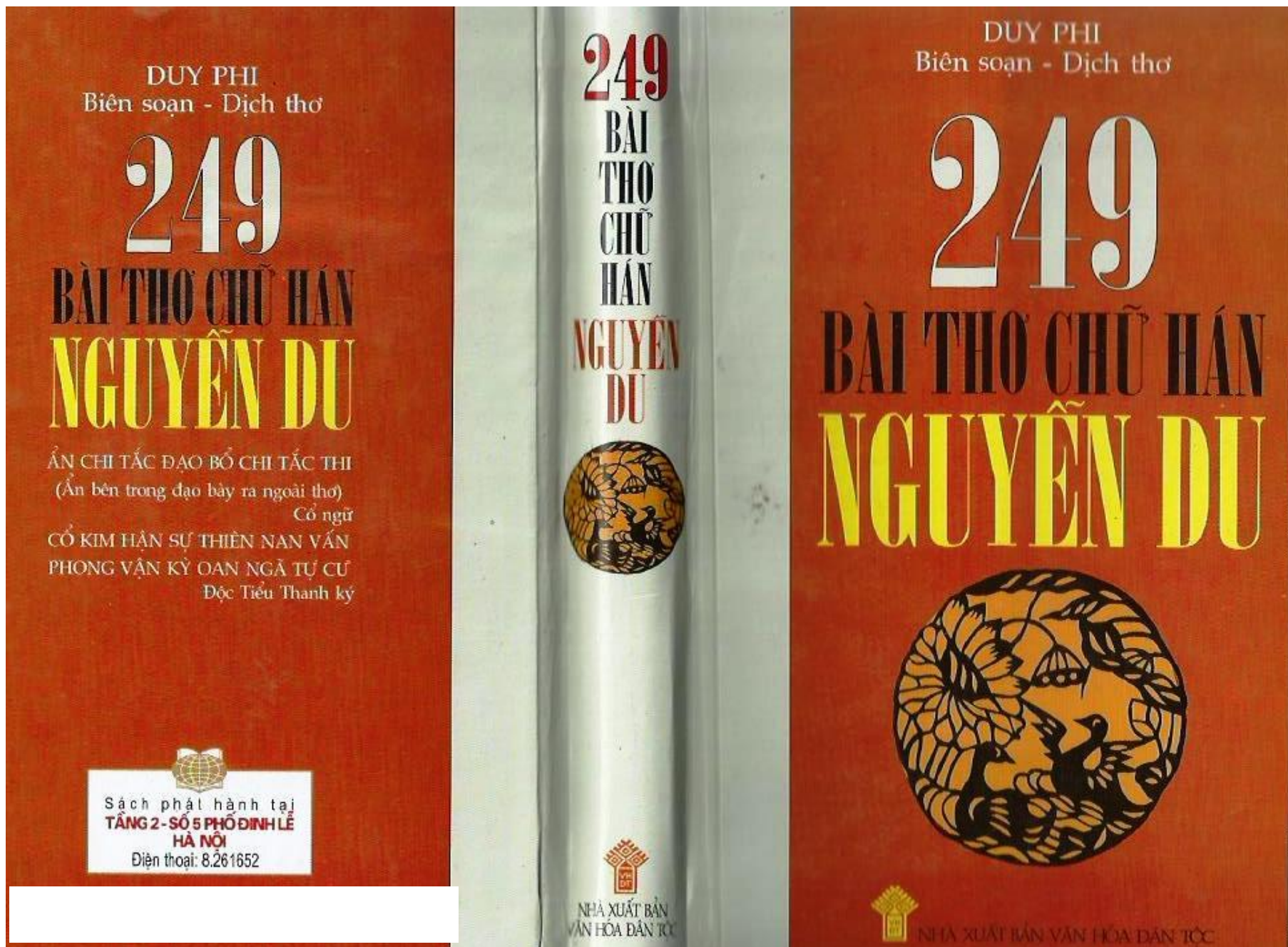
http://nguyendu.vn/nd.nsf/dong_ho_chi_tiet/nguyen_du_va_truyen_kieu_o_nuoc_ngoai.html

đến nay đã có trên 30 bản dịch Truyện Kiều ra ngót 20 thứ tiếng nước ngoài, trong đó có 13 bản tiếng Pháp, 10 bản Hán văn và Trung văn, các bản dịch tiếng Nga, Anh, Nhật, Đức, Tiệp, Hungari, Rumani, Hàn Quốc, v.v...

*** Kim Vân Kiều - Poème : Nguyễn Du (1766-1820) Musique : Quách Vĩnh Thiện**

<http://thienmusic.free.fr/KVK101.htm>

<http://fr.wikipedia.org/wiki/Kim-V%C3%A2n-Ki%C3%AAu>

249 poèmes en chinois de Nguyen Du

Dịch thơ :

BÀI CA NGƯỜI GỖ ĐÀN ĐẤT LONG THÀNH

Long Thành người đẹp từng quen
Đã lâu nào có nhớ tên họ gì
Nguyệt cầm nổi tiếng đương thì
Trong thành quen gọi ca nhi : cô Cầm
"Cung phụng" xưa, học khúc đàn
Khúc đàn hay, cả thế gian khôn bì
Thiếu thời, từng gặp say mê
Bên hồ Giám, yến tiệc khuya năm nào
Nàng chừng ba bảy trẻ sao
Áo hồng, ánh mặt hoa đào hồng thêm
Ngám men má đỏ hồng nhiên
Ngón tay buông bắt diệu huyền năm cung
Tiếng khoan như gió rừng thông
Tiếng trong, đôi hạc vọng cùng xa xăm
Mạnh như Tiến Phúc sét gấm
Buồn như Tích ốm điệu ngâm quê nhà
Nghe mê mãi nhớ thiết tha
Nhạc xưa Đại nội Trung Hoà khôn quên
Tây Sơn quan khách ngả nghiêng
Mảng vui những muốn nổi thêm canh trường
Bốn bể gieo thưởng tranh hơn
Bạc tiền coi rẻ như bùn, ném ra
Vương hầu thua vẽ hào hoa
Kể gì trai trẻ mấy toà Ngũ Lãng

Tưởng như ba sáu cung xuân
Đúc nên vật báu Trường An rõ ràng
Tiệc xưa đã hai mươi năm
Tây Sơn bại, ta trời Nam gửi mình
Tấc gang chẳng thấy bóng thành
Hướng chi dự những tiệc quỳnh múa ca
Nặng tình Tuyên phủ tiền ta
Tiệc vui ca kỹ những là trẻ măng
Chợt cuối phòng mái hoa râm
Mặt vàng mình võ âm thầm xót xa
Nét mày nếp áo phôi pha
Ai hay đệ nhất tài hoa một thời ?
Khúc xưa nghe lệ thấm rơi
Lắng tai, dạ những bụi người gần xa
Chốc mòng hai chục năm qua
Tiệc bên hồ Giám la đà ... còn đây...
Thành quách khác , người đổi thay
Nương dâu xưa hoá biển đầy, mù khơi
Nghiệp Tây Sơn đã mất rồi
Riêng làng ca vũ một người còn kia
Trăm năm như bóng chớp loè
Thương nàng vật áo này chia lệ sầu
Nam ra, mình trắng mái đầu
Trách chi người đẹp xanh xao, héo tàn.
Trùng trùng đôi mắt mơ màng
Quen mà như lạ lại càng thêm thương ...

TIỂU DẪN của Nguyễn Du

Người gảy đàn bài Long Thành ấy không rõ họ tên là gì. Nghe nói thuở nhỏ, nàng học đàn "Nguyễn" ⁽¹⁾ trong đội nữ nhạc ở cung vua Lê. Quân Tây Sơn kéo ra, các đội nhạc cũ kẻ chết, người bỏ đi. Nàng lưu lạc ở các chợ, ôm đàn hát rong. Những bài nàng gảy đều là những khúc cung phụng gảy cho vua nghe, người ngoài không hề được biết, cho nên tài nghệ của nàng nổi tiếng hay nhất một thời.

Hồi còn trẻ, tôi đến kinh đô thăm anh tôi ⁽²⁾, ở trọ gần Giám hồ (hồ Giám). Cảnh đó, các quan Tây Sơn mở cuộc hát lớn, con hát đẹp có đến vài chục người. Nàng nổi tiếng nhờ ngón đàn Nguyễn. Nàng hát cũng hay và khéo nói khôi hài, mọi người say mê, đua nhau ban thưởng từng chén rượu lớn, nàng uống hết ngay, tiền thưởng nhiều vô kể, tiền và lụa chồng đầy mặt đất. Lúc ấy tôi nấp trong bóng tối, không thấy rõ lắm. Sau được gặp ở nhà anh tôi. Nàng người thấp, má bầu, trán giô, mặt gầy, không đẹp lắm, nhưng nước da trắng trẻo, thân hình đầy đặn, khéo trang điểm, lông mày thanh, má đánh phấn, áo màu hồng, quần lụa cánh chả, có vẻ phong nhã. Nàng hay uống rượu, hay nói pha trò, con mắt long lanh, không coi ai ra gì. Khi ở nhà anh tôi mỗi lần uống rượu thì nàng uống say đến nổi nôn bừa bãi, nằm lăn ra đất, các bạn có chê trách cũng không lấy làm điều.

Sau do vai nam, tôi dời nhà về Nam, mấy năm liền không trở lại Long Thành. Mùa xuân năm nay ⁽³⁾, tôi phụng mệnh sang sứ Trung quốc, đi qua Long Thành. Các bạn mở tiệc tiễn tôi ở dinh Tuyên phủ, có gọi tất cả vài chục nữ nhạc, tôi đều không biết mặt biết tên. Chị em thay nhau múa hát. Rồi nghe một khúc đàn Nguyễn trong trẻo nổi lên, khác hẳn những khúc thường nghe, tôi thấy làm lạ, nhìn người gảy đàn thì thấy một chị gầy gò, vẻ tiêu tụy, sắc mặt đen sạm, xấu như quỷ, áo quần mặc toàn vải thô bạc thếp, vá nhiều mảnh trắng, ngồi im lặng ở cuối chiếu chẳng hề nói cười, hình dáng thật khó coi. Tôi không biết nàng là ai, nhưng nghe tiếng đàn thì dường như đã từng quen biết, nên động lòng thương. Tiệc xong, hỏi thì chính là người trước kia đã gặp.

Than ôi ! người ấy sao đến nỗi thế! Tôi bồi hồi, không yên, ngừng lên cúi xuống, ngậm ngùi cho cảnh xưa và nay. Người ta không lường được. Sau khi từ biệt, trên đường đi, cảm thương vô hạn nên làm bài ca sau, để ghi lại mối cảm hứng.

Chú thích:

1. Đàn Nguyễn- đàn nguyệt- do Nguyễn Hàm, đời Tấn, Trung quốc chế ra.
2. Anh tôi- chỉ Nguyễn Nễ (tức Đệ), làm quan với nhà Lê ở Bắc Thành từ năm 1790 đến 1794.
3. Tức năm 1813. Có thể đoán: Nguyễn Du đã gặp nàng vào năm 1792 hoặc 1793 ở Hồ Giám, Thăng Long.

BẮC HÀNH TẬP LỤC

119

龍城琴者歌

龍城佳人

姓氏不記清

獨擅阮琴

琴城之人以琴名

學得先朝宮中供奉曲

自是天上人間第一聲

余憶少時曾一見

鑑湖湖邊夜開宴

其時三七正芳年

紅粧掩暖桃花面

酡顏憨態最宜人

歷亂五聲隨手變

緩如疎風渡松林

清如双鶴鳴在陰

烈如薦福碑頭碎霹靂

哀如莊烏病中為越吟

聽者靡靡不知倦

便是中和大內音

西山諸臣滿座盡傾倒

徹夜追歡不知飽

左拋右擲爭纏頭

泥土金錢殊草草

豪花意氣凌王侯
五陵少年不足道
并將三十六宮春
活做長安無價寶
此席回頭二十年
西山敗後余南遠
咫尺龍城不復見
何況城中歌舞筵

宣撫使君為余重買笑
席中歌妓皆年少
席末一人髮半花
顏瘦神枯形略小
狼藉殘眉不飾粧
誰知就是當時城中第一妙
舊曲聲白聲暗淚垂
耳中靜聽心中悲
猛然憶起二十年前事
鑑湖席中曾見之

城郭推移人事改
幾處桑田變滄海
西山基業盡消亡
歌舞空遺一人在
瞬息百年能幾時
傷心往事淚沾衣
南河歸來頭盡白
怪底佳人顏色衰
雙眼瞪瞪空想像
可憐對面不相知

LONG THÀNH CẨM GIẢ CA .

Long Thành giai nhân.
Tỉnh thị bất ký thanh
Độc thiện Nguyễn cẩm
Cử thành chi nhân dĩ Cẩm danh.
Học đắc tiên triều cung trung cung phụng khúc
Tự thị thiên thượng nhân gian đệ nhất thanh

Dư ức thiếu thời tàng nhất kiến
Giám hồ hồ biên dạ khai yển
Kỳ thời tam thất chính phương niên
Hồng trang yếm ái đào hoa diện
Đà nhan hám thái tối nghi nhân
Lịch loạn ngũ thanh tùy thủ biến.

Hoãn như sơ phong độ tùng lâm
Thanh như song hạc minh tại âm
Liệt như Tiên Phúc bi đầu toái tích lịch ¹
Ai như Trang Tích bệnh trung vi Việt ngâm ².
Thích giả mĩ mĩ bất tri quyện,
Tiện thị Trung Hoà đại nội âm ³

Chú thích:

1. Tiên Phúc bi: bia chùa Tiên Phúc ở Nhiều Châu, tỉnh Giang Tây, chữ viết rất đẹp. Tương truyền ông Phạm Trọng Yêm đời Tống, lúc làm quan ở

Tây Sơn chú thần mẫn toạ tận khuynh đảo,
Triệt dạ truy hoan bất tri bão
Tả phao hữu trịch tranh triển đầu⁴
Nê thổ kim tiên thù thảo thảo

Hào hoa ý khí lãng vương hầu,
Ngũ Lăng thiếu niên bất túc đạo⁵
Tĩnh tương tam thập lục cung xuân,
Hoạt tố Trường An vô giá bảo⁶

Thủ tịch hồi đầu nhị thập niên
Tây Sơn bại hậu dư nam thiên⁷
Chỉ xích Long Thành bất phục kiến,
Hà hướng thành trung ca vũ diên.

Bá Dương, có người học trò nghèo dâng bài thơ hay, ông muốn giúp đỡ, cho rập một nghìn bản, bán lấy tiền. Chưa rập xong thì một đêm, bia bị sét đánh vỡ tan.

2. *Trang Tích*: xem chú thích ở bài Mi trung mạn hứng.

3. *Trung Hoà*: tên một điện của triều Lê ở Thăng Long.

4. *Triển đầu*: lấy khăn quấn đầu làm vật tặng thưởng. Về sau, các món tiền thưởng cho người ca múa gọi là triển đầu.

5. *Ngũ Lăng*: nơi có năm lăng tẩm của đế vương đời Hán, nơi này bọn hào hoa phú quý thường ở. Bài *Ti bà hành* của Bạch Cư Dị có câu: *Ngũ Lăng niên thiếu tranh triển đầu*.

6. *Trường An*: chỉ Thăng Long

7. *Sau khi Tây Sơn bại, tôi vào Nam*, chỉ sau năm 1802 nhà thơ vào Phú Xuân làm quan.

Tuyên phù sứ quân vị dư trung mĩ tiếu⁸
Tịch trung ca kỹ giai niên thiếu
Tịch mặt nhất nhân phát bán hoa,
Nhan sấu thần khô hình lược tiếu
Lang tạ tàn mi bất sức trang
Thuy tri tựu thị đương thời thành trung
đệ nhất điệu.

Cự khúc thanh thanh ám lệ thuy
Nhĩ trung tình thính tâm trung bi
Mãnh nhiên ức khởi nhị thập niên tiền sự,
Giám hồ tịch trung tầng kiến chi

Thành quách suy di nhân sự cải,
Kỷ xứ tang diên biến thương hải
Tây Sơn cơ nghiệp tận tiêu vong
Ca vũ không di nhất nhân tại.

Thuấn tức bách niên năng kỹ thi
Thương tâm vãng sự lệ triêm y
Nam hà quy lai đầu tận bạch
Quái để giai nhân nhan sắc suy

Song nhân trừng trừng, không tưởng tượng
Khả hiên đôi diện bất tương tri.

8- *Tuyên Phù*: chỉ quan trấn thủ Bắc Thành, vào lúc Nguyễn Du đi sứ Trung Quốc mùa xuân 1813

9. *Nam hà*: chỉ phía nam sông Gianh.

<http://vietbao.vn/Van-hoa/Ban-dich-Truyen-Kieu-nao-hay-nhat/20884336/181/>

Nhà văn hóa Hữu Ngọc.

Bản dịch Truyện Kiều nào hay nhất luôn là câu hỏi khó trả lời...

Một trong những cuốn sách dịch chiếm vị trí quan trọng trong Hội nghị quảng bá Văn học Việt Nam ra nước ngoài được tổ chức đầu năm 2010 tới chính là văn bản “Truyện Kiều”. Mỗi bản dịch một văn phong, thần thái, kèm theo đó là những bất cập nảy sinh. Chính vì thế, không dễ trả lời cho câu hỏi: Bản dịch “Truyện Kiều” nào hay nhất? TS có cuộc trao đổi với nhà văn hóa Hữu Ngọc về những bản dịch Kiều.

Phải là tính nhân loại được cảm nhận trên toàn cầu

Thưa ông, ông có thể cho biết ông đã từng tiếp cận với bao nhiêu bản dịch “Truyện Kiều”?

Truyện Kiều đã được dịch ra tới 31 ngữ (theo Lê Thành Khôi). Tôi chưa có cơ hội được đọc hết toàn bộ nhưng cũng đã đọc khá nhiều. Đặc biệt, tôi giữ trong nhà 10 bản (1 bản tiếng Đức, 1 bản tiếng Hán, 2 bản tiếng Anh, và 5-6 bản tiếng Pháp).

Theo ông, tính chất quan trọng nhất của một bản dịch Kiều là gì?

Đó là tính nhân loại chứ không phải chỉ chuyển tải một câu chuyện đặc thù về đời sống đã diễn ra trong quá khứ của người dân Việt Nam. Nghĩa là người đọc dù ở bất kỳ nơi đâu cũng có sự đồng cảm văn hóa và thấu cảm về đẹp của câu chuyện.

Nhiều người cũng nêu lên sự nghi ngờ về câu chuyện đời sống Việt Nam trong “Truyện Kiều”?

Đúng thế. Nhiều người thậm chí làm căng thẳng về vấn đề này. Cụ Nguyễn Du đã viết lại câu chuyện từ bản gốc của Thanh Tâm Tài Nhân. Điều đó gây nên nhiều dị nghị. Nhưng theo tôi thì cái gốc không nhất thiết là bản địa mà có thể bắt đầu từ bất kỳ nơi đâu trên thế giới. Điều quan trọng là người viết đã bắt được sự đồng cảm văn hóa và diễn tả lại nó trong một tác phẩm mới, theo cách thức được cộng đồng chấp nhận. . . .

Nếu nghĩ sâu cho đến tính nhân loại như thế thì người ta sẽ không còn thắc mắc về cái gốc của “Truyện Kiều” nữa. “Truyện Kiều” tổng hợp được hai yếu tố: văn hóa Đông Sơn và tiếp biến văn hóa Trung Quốc trở thành văn hóa Việt Nam, là một trong những mốc phân tách các giai đoạn văn hóa Việt Nam rất rõ ràng. . . .

Quan trọng nhất là giới thiệu như thế nào

Như vậy, “Truyện Kiều” vẫn là một trong những tác phẩm văn học Việt Nam điển hình xứng đáng để giới thiệu ra ngoài với bạn bè quốc tế. Vấn đề là giới thiệu như thế nào thôi. Khi tham khảo các bản dịch, ông thấy có những vấn đề gì nảy sinh hoặc bất cập? Cá nhân ông thấy bản dịch Kiều nào hay nhất?

Đây là câu hỏi rất khó trả lời. Có rất nhiều góc độ khác nhau để đánh giá một tác phẩm dịch. Nếu theo “ngữ” thì có lẽ sự đồng văn (cùng ở châu Á, có nền văn hóa gần với Việt Nam) sẽ dễ lọt được tinh thần nguyên bản hơn.

Các ngữ phương Tây gặp nhiều khó khăn khi chuyển tải hơn, bởi vì tiếng Việt là thứ tiếng đơn âm nhưng lại mang tính tổng hợp còn các thứ tiếng

phương Tây thì đa âm nhưng lại mang tính chất phân tách.

Ngữ pháp tiếng Việt rất lỏng lẻo còn ngữ pháp phương Tây thì chặt chẽ. Ví dụ như cùng một từ trong tiếng Việt vừa có thể là trạng từ vừa là tính từ hoặc danh từ. Điều này cực kỳ phổ biến trong thơ. Cái mơ hồ này chính là điểm hay trong “Truyện Kiều” thì khi dịch sang các thứ tiếng phương Tây sẽ không thể chuyển tải nổi, cho nên phần nào mất đi “hồn thơ” trong nguyên tác.

Các yếu tố thuộc về huyền thoại hay lịch sử, các liên hệ cổ văn khiến cho câu thơ vừa đọc lên đã mang tính “gợi” với rất nhiều tầng lớp văn hóa ẩn giấu thì càng không thể dịch được. Nhưng nếu sa đà vào giải thích nhiều quá thì sẽ mất hết hơi văn.

Những bản dịch Kiều dù hay đến mấy thì cũng không thể giải quyết được cùng lúc cả ba vấn đề khó khăn này. Hành trình từ gốc sang tiếng nước ngoài chỉ đảm bảo đạt được tới 60-70% là cùng.

http://nomfoundation.org/Conf2006/6_phien_ban_Kieu.pdf

SÁU PHIÊN BẢN TRUYỆN KIỀU VÀ NHỮNG VẤN ĐỀ PHÂN TÍCH NGUYÊN BẢN

John Balaban, Ngô Thanh Nhàn, Ngô Trung Việt,
Vũ Xuân Lương, Lê Văn Cường, Lương Thị Hạnh,
Tô Trọng Đức, Ngô Thanh Giang

(Hội Bảo tồn Di sản chữ Nôm, Mỹ và
Nhóm Nôm Na, Hà Nội)

<http://www.han-nom.org/VanBanHanNom/kieuu.pdf>

http://huongdaovn.org/images/stories/Section_truyen_thong/TruyenKieuNomvaQuocNgu.pdf

